

Imię i nazwisko: TANAS Zygmunt
Pseudonim: Przebiegły Ryś
Lata życia: 1927-06-14 - 1995-06-14

Ogólne informacje

lekarz, drużynowy Tajnego Hufca Harcerzy w Gdyni (1944–1945)

Bigram

Urodził się 2 V 1927 w Gdyni w rodzinie Franciszka (1897–1961, z zawodu drogerzysty, do 1939 właściciela Drogerii Morskiej w Gdyni, powstańca wlkp. oraz uczestnika konspiracji przed powstaniem, później w sztabie 3 Dywizji Wlkp. w Jarocinie, uczestnika Obrony Wybrzeża w 1939 i konspiracji w l. 1939–1945, członka organizacji Zrzeszenie Polaków – Polska Żyje) i Zofii z d. Deutsch (1899–1976, córki Kazimierza i Czesławy Hutten-Czapskiej h. Leliwa). Miał siostry Halinę (zm. 1924 jako niemowlę) i Marię (ur. 1939, magister matematyki, profesor szkół średnich, harcerkę) oraz brata Jerzego, pseud. Ryczący Bawół (1929–1999, prawnika, najmłodszego harcerza Tajnego Hufca Harcerzy – THH, żołnierza oddziału dywersyjno-wywiadowczego, głównego specjalistę w Biurze Prawnym Urzędu Rady Ministrów).

W l. 1936–1939 uczęszczał do ośmioklasowego Gimnazjum Polskiego Macierzy Szkolnej w Gdańsku. Tu wstąpił do gromady zuchowej, potem do 13 Drużyny Harcerzy (DH) im. Zawiszy Czarnego (drużynowy phm. Jan Winklewski), a następnie do 2 DH im. Stefana Batorego (drużynowy phm. Henryk Danneman). Od 1940 r. pracował przymusowo w firmach niemieckich na terenie Gdyni (Felix Engler – 1940, Hans Thrun – 1941, Johanes Ick – 1942, Alfons Pohl – 1943, Machwitz – 1944/45). Od stycznia 1943 uczestniczył w konspiracji w szeregach THH pod pseud. Przebiegły Ryś, a od 15 IX 1943 – jako żołnierz wywiadu AK. Wstępując do organizacji, legitymował się książeczką służbową ZHP z pomyłką przez wypełniającego ją drużynowego datą urodzenia (o trzy lata wcześniejszą – 1924). Był zastępowym w 1 Drużynie THH Edmunda Śmierchalskiego, pseud. Biały Kruk, Morski Orzeł, a potem drużynowym 3 Drużyny THH im. gen. W. Sikorskiego w I plutonie THH, podporządkowanym następnie oddziałowi VK Komendy Okręgu AK jako oddział dywersyjno-wywiadowczy 01 pod dowództwem E. Śmierchalskiego. Jako delegat THH wspólnie z Janem (Gerardem) Walkuszem z polecenia komendanta został wysłany do Bydgoszczy w celu nawiązania kontaktów z Komendą Okręgu AK. W dn. 15 VIII 1943 wysłannicy wzięli udział w zorganizowanym przez Henryka Szymanowicza, pseud. Marek spotkaniu z oficerem wywiadu Komendy Okręgu Pomorskiego kpt. Franciszkiem Bendigiem, pseud. Ksawery, który przyjął THH w skład AK. W wyniku tego spotkania harcerze zaczęli realizować zadania o charakterze wojskowym, stanowiące przygotowanie do przyszłej konfrontacji z wrogiem.

Wraz z Hubertem Reglińskim i Janem G. Walkuszem Tanaś utrzymywał łączność z dawnym harcerzem Janem Belauem, pseud. Mściwój, dowódcą samodzielnej grupy wywiadu AK na rejon Gdyni, Gdańska i Tczewa. Brał udział w przekazaniu wywiadowi AK informacji o precyzyjnych mapach portu wojennego Gotenhafen posiadanych przez Kriegsmarine, wykradzionych przez członka THH Józefa Wawrzyńczyka, pseud. Twarde Serce. Plany te dotarły do Londynu, a po ich weryfikacji umożliwiły precyzyjny nalot z 17 na 18 XII 1944 i zatopienie pancernika Schleswik-Holstein. Poprzez żołnierza Guerino Losi nawiązał kontakt z Piero Gigante (antyfaszystą), dowódcą kompanii włoskiego Nebio Battaglione, stacjonującym przy ul. Śląskiej 51; otrzymywał od niego i jego podwładnych broń i amunicję, które trafiały do THH.

W swoim mieszkaniu urządził podręczny zakonspirowany magazyn broni (zdobyta przez harcerzy broń trafiała do partyzantów działających w kaszubskich lasach, harcerze zaopatrywali ich również w mąkę, odzież, buty i lekarstwa). Razem z bratem Jerzym w mieszkaniu przy ul. Pomorskiej ukrywał w I. 1944 i 1945 zbiegłego więźnia KL Stutthof Stanisława Kałużyńskiego i harcerza-żołnierza swojej drużyny Edmunda Idczaka, pseud. Tarzan, chorego na dur plamisty; leczył ich potajemnie kpt. Marynarki Wojennej dr Augustyn Dolatkowski.

Od przełomu listopada i grudnia 1944 do 28 III 1945 wraz z całą swoją drużyną uczestniczył w akcji „B2”, której celem było przekazanie wojskom radzieckim planów niemieckiego rejonu umocnionego Gdyni. W ramach tych działań z drużyną ubezpieczał narady sztabu akcji kierowanej przez Joachima Joachimczyka, pseud. Joachim. Z zespołem kreślił plany, opracował także wywiadowczo istotny odcinek niemieckiej obrony Gdyni, określając przebieg pasa obrony wokół rowu przeciwczołgowego od morza i Polanki Redłowskiej, za Wzgórzem Focha, przez Redłowo, rozwidlenie torów kolejowych do Witomina i jego umocnień, dalej okrężnie lasami do Grabówka i Leszczynek, prawą stroną ul. Morskiej do portu, do ul. Puckiej w Chylonii i w kierunku Obłęża. Na powyższym obszarze zaznaczył stanowiska artylerii przeciwlotniczej, przeciwpancernej oraz ciężkiej broni maszynowej, przebieg rowów strzeleckich, pola minowe, betonowe schrony od ul. Pomorskiej do ul. Witomińskiej oraz umocnione budynki Zarządu Miejskiego, Dom NSDAP i Poczty Głównej. Akcja „B2”, wykonana przez THH z inicjatywy i pod dowództwem J. Joachimczyka, przyczyniła się do szybszego wyzwolenia Gdyni, uratowała od śmierci wielu żołnierzy, ewakuowanych więźniów KL Stutthof, jeńców wielu narodowości, ludność oraz m. Gdynię od zniszczeń. Tanaś został wymieniony wśród wyróżniających się w tej akcji.

Po wojnie działał w Zrzeszeniu Wolność i Niezawisłość. W 1949 r. został przyjęty na studia medyczne, które jednak musiał przerwać. Po wielu staraniach z pomocą rektora prof. Franciszka Czubalskiego dostał się w 1952 r. na Wydz. Lekarski AM w Warszawie. Ukończył tam trzy lata studiów, które następnie kontynuował w AM w Gdańsku, uzyskując absolutorium w 1958 r. Od 1959 r. pracował w Szemudzie, Linii, Górze Pomorskiej i Luzinie, a następnie w ambulatorium Stoczni Gdańskiej i w Stoczni Remontowej w Gdańsku. Później był lekarzem przemysłowym Zarządu Portu w Gdyni, a od 1967 r. przez 23 lata – lekarzem okrętowym Polskich Linii Oceanicznych, m.in. na statku „Batory”. Był specjalistą medycyny morskiej i tropikalnej. W 1971 r. jako lekarz załóg polskich statków „Djakarta” i „Bolesław Bierut”, uwięzionych na Jez. Gorzkim z powodu zablokowania Kanału Sueskiego, niósł pomoc także marynarzom innych bander z tzw. Żółtej Floty. W 1990 r. przeszedł na emeryturę.

Od kwietnia 1945 był ponownie członkiem ZHP, prowadził drużynę żeglarską, w czerwcu uczestniczył w I Zlocie ZHP w Gdańsku-Brzeźnie, a w lipcu w I Kursie Żeglarstwa Morskiego Polskiego Związku Żeglarskiego w Postominie (dziś Ustka). Od listopada 1946 do końca 1947 r. był członkiem Komendy Morskiego Rejonu Harcerzy, prowadząc Ref. Historyczno-Kronikarski. Od kwietnia do 11 XI 1947 przeprowadził weryfikację THH.

W I. 1956 i 1957 brał udział w reaktywowaniu ZHP w Gdyni. Był delegatem Gdyni na Krajowy Zjazd Działaczy Harcerskich w Łodzi (8–10 XII 1956). Otrzymał tam podziękowanie od hm. Aleksandra Kamińskiego. Wiele razy występował w obronie osób represjonowanych, żołnierzy i harcerzy walczących o wolną Polskę. Na łamach prasy i w korespondencji kierowanej do wielu osób i instytucji podejmował problematykę harcerstwa, walki o Polskę, upamiętnienie bohaterów i przywrócenie symboli polskości na Pomorzu (pomnik harcerzy w Gdyni, polskie orły na budynku dworca Gdańsk-Główny, płaskorzeźba z godłem państw. nad wejściem do Urzędu Poczto-Telekomunikacyjnego nr 1 w Gdyni). Zajmował się dokumentowaniem i opracowywaniem działalności THH. Wspólnie z Leonem Lubeckim opublikował *Tajny Hufiec Harcerzy i Akcja „B2”* (w: *Szare Szeregi. Harcerze 1939–1945*, red. J. Jabrzemski, W. 1988, t. 2, s. 161–186). Wygłaszał odczyty dla uczniów szkół Gdańska i Gdyni oraz dla marynarzy w trakcie morskich podróży. W październiku 1994 był delegatem na Walny Zjazd Stow. Szarych Szeregów.

Zmarł nagle 12 III 1995. Został pochowany na cmentarzu Witomińskim w Gdyni. Był odznaczony m.in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1983), Srebrnym Krzyżem Zasługi z Mieczami (L. 1949), Brązowym Krzyżem Zasługi z Mieczami (1991), Medalem Wojska (dwukrotnie, L. 1948), Krzyżem AK (L. 1975), Krzyżem Zrzeszenia Wolność i Niezawisłość (1993), Harcerskim Konspiracyjnym Złotym Krzyżem z Gwiazdą (1982), Medalem Rodła (1987), Odznaką Pamiątkową Okręgu Pomorskiego AK (1986) i Odznaką Pamiątkową Akcji „Burza”.

W 1950 r. zawarł związek małżeński z Hanną Momocińską, pseud. Hanka (1926–2018, pracowniczką umysłową, córką Marii Popkiewicz i Bolesława, członka Organizacji Bojowej PPS, wnuczką powstańca 1863, zesłanego na Sybir, harcerką Szarych Szeregów, łączniczką, a następnie żołnierzem wywiadu Inspektoratu Radom Okręgu Kieleckiego AK, która na Zjeździe Łódzkim w 1956 skutecznie broniła symboli harcerskich, członkinią Zarządu Oddz. Morskiego Stow. Szarych Szeregów w 1993 i Rady Naczelnej Stow. Szarych Szeregów od 2006). Miał synów Macieja (ur. 1950, doktora habilitowanego, profesora UW, następnie Akademii Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej w Warszawie, dziekana Wydz. Nauk Pedagog., kierownika Zespołu ds. bezpieczeństwa dzieci w cyberprzestrzeni przy Rzeczniku Praw Dziecka, harcerza), Leszka (ur. 1952, pułkownika w stanie spoczynku, magistra nauk humanistycznych, uczestnika misji pokojowych ONZ i wypraw naukowych, od 1994 w Państw. Straży Pożarnej, uczestnika wielu akcji ratowniczo-gaśniczych w Polsce, Turcji, Pakistanie, Iranie, Iraku i innych krajach, od 2011 w Polskich Siłach Zadaniowych w Afganistanie, który uratował życie wielu osobom, harcerza) i Janusza (ur. 1958, profesora doktora, zam. w Australii, profesora Swinburne University of Technology, Melbourne, Australia, a następnie International Business School Suzhou at Xi'an Jiaotong-Liverpool University, harcerza).

Bibliografia

— Minakowski M. J. *Genealogia potomków Sejmu Wielkiego*[online] [dostęp 27 V 2015]; — Grzywacz J. *Dh Zygmunt Tanaś*, w: *Harcerskie historie*, red. J. Grzywacz i in., Jastrzębie Zdrój 2010, s. 186–187; Jabrzemski *Harcerze*; Lubecki L., Tanaś Z. *Tajny Hufiec Harcerzy i Akcja „B 2”*, w: *Szare Szeregi*, t. 2, s. 161–186; S.G. *Rodziny pomorskie. Ojciec i syn*, „Dziennik Pomorski” 1995, nr 3 z 19 I, s. 1 i 5; *Szare Szeregi*; Tanaś Z. *O akcji B-2*. „WTK” 1965, marzec; tenże *55 lat Tajnego Hufca Harcerzy w Gdyni*, „Mat. Historyczne Stow. Szarych Szeregów” 1995, nr 29, s. 67; — Polsko-brytyjska współpraca wywiadowcza podczas II wojny światowej, t. 1, Ustalenia Polsko-Brytyjskiej Kom. Hist., red. T. Dubicki i in., W. 2004, s. 413; *Uchwała Walnego Zjazdu Delegatów Stow. Szarych Szeregów odbytego w dniach 22 i 23 października 1994 r. w Wesolej k. Warszawy*, „Mat. Historyczne Stow. Szarych Szeregów” 1995, nr 28, s. 28–32; — dok. w posiadaniu rodziny: Tanaś M. *Zarys biografii Zygmunta Tanasia sporządzony na podstawie jego relacji przez syna dr Macieja Tanasia*, W. 1992; tenże *Zygmunt Tanaś - harcerz Rzeczypospolitej ps. Przebiegły Ryś w THH/AK*, Gd. - W. 1995; — inf. Bogdana Radysa z G.

Autorzy:

Maciej Tanaś , Janusz Wojtycza